

stupu pri riešení viacerých čiastkových problémov. Zároveň však sformulovala aj literárnohistorické, etnografické a folkloristické závery, ktoré sú všeobecne akceptovateľné. Jej práca je však určite aj podnetom k ďalšiemu bádaniu a konfrontácii vedeckých názorov na v monografii spracovanú tému.

Ladislav Čúzy

Prof. PhDr. Ladislav Čúzy, CSc.
Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy
FF UK
Gondova 2
814 99 Bratislava
SR
e-mail: ladcuzy@gmail.com

HARDY, Stephen – HORÁKOVÁ, Martina – KAYLOR, Michael M. – PRAJZNEROVÁ, Kateřina (eds.): LITERÁRNÍ BIOGRAFIE JAKO KŘÍŽOVATKA ŽÁNŘŮ. Brno : Host, 2011. 268 s.

Antológia *Literární biografie jako křižovatka žánrů* (2011) ponúka súbor ukážok rôznych foriem (auto)biografickej, anglicky písanej literatúry. Český preklad je prácou študentského seminára *Literární překlad – uvědomelá praxe*, realizovaného na Katedre anglistiky a amerikanistiky Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity pod vedením Renáty Kamenickej. Primárnou ambíciou tohto prekladateľského projektu je reflexia špecifickej literárnej tvorby, ktorá sa podľa autorov nachádza v priestore medzi umelecky profilovanou beletriou a literatúrou faktu. Tento kľúčový princíp uplatnený pri výbere ukážok zachytáva už úvodná editorská poznámka, avizujúca širokú škálu textov, „*jež vytvářejí prostor pro alternativní chápání (auto)biografie jako žánru se širším záběrem, který poukazuje na nuance v přístupech k zobrazování (nejen) lidského života*“ (s. 7). Ďalším z cieľov predloženej publikácie je prezentácia autorov a diel, ktoré sa líšia od v 20. storočí populárnych životopisov známych a slávnych osobností. Z tohto dôvodu dostali priestor aj menej známi autori, čo môže vytvárať predstavu zámernej koncepcnej nesúrodosti, pokrývajúcej všetky formálne a tematické úrovne.

Teoretickú výstuž knihy predstavuje kratšia esej Jiřího Trávnička. Autor sa v hodnotení bibliografických žánrov presúva až do dvadsiatych rokov 20. storočia a následné uvažovanie o tomto type literatúry spája s „krízou“ románu, ktorá s témou pravdepodobne súvisí. Ďalej nám v eseji ponúka kompetentnú kategorizáciu literárnych biografí, reflexiu podôb rozprávania a rámcový pohyb medzi mimetickým odrazom vonkajšieho sveta a literárnym experimentom. Okrem toho autor odhaľuje príčiny náhlych a prekvapujúcich vývojových zmien, ovplyvňujúcich estetický kánon konkrétneho obdobia. Jeho

základné ukazovatele opiera predovšetkým o väčšinový čitateľský vkus, k čomu ho pravdepodobne tlačí samotný charakter žánru (auto)biografie, ktorého umelecká identita akoby počítala s automatickým prekračovaním literárnych hraníc. Spoločenský kontext autor identifikuje aj pri jeho kvantitatívnom rozvoji. Spája ho s rozmachom tzv. „bulvárnej žurnalistiky“, ktorá akoby zodpovedala vnútorným potrebám dobovej spoločnosti. V kontraste voči paradigme anglosaskej literatúry nám Trávníček prostredníctvom konkrétnych príkladov veľmi stručne načrtáva „biografické“ zázemie českej literatúry od tridsiatych rokov 20. storočia, kde poukazuje na viaceré polemiky, určujúce základnú interpretačnú bázu a aspekty jej existencie. V závere autor uvažuje o čitateľskom dosahu antológie na české literárne prostredie. Súčasne spája snahu autorského kolektívu zachytiť širší časový úsek anglicky písaných literatúr s možnosťami umeleckej transpozície, vďaka ktorej môžeme hovoriť o úrovni „zdomácnenia“ odlišných literárnych matríc v stredoeurópskom kontexte.

Prvú časť tvoria tzv. beletrizované biografie, ktoré sú v antológii vnímané ako výsledok modernistického spochybnovania „čistých biografí“. Tie sa ako priamy pokračovateľ starších foriem autobiografií zameriavali buď na záznam vnútorného a intelektuálneho vývoja významných jednotlivcov, alebo na biografický pohľad, všimajúci si obraz života známych osobností. Škála textov predchádza od modernistických prístupov až po ukážky, ktoré sa svojím charakterom približujú postmodernistickým rozšíreniam. V nich sa spája fikcia s faktami. Tento biografický model „*vedomě využívá prostředky obvykle používané autory beletrie v protikladu k autorům tradičních životopisů – různé autorské osobnosti či autorské postupy, retrospektivu a další způsoby práce s časem, stylistickou a žánrovou autorskou licencií apod*“ (s. 21). Výber ukážok má z tohto uhla pohľadu ambíciu odzrkadľovať viaceré experimentálne podoby, ktoré sú reakciou na napätie medzi pravdou a subjektom. Kombinuje sa tu záznam životných skúseností spoločensky a politicky rôznorodých osobností, dobovo akceptovaných alebo naopak, výrazne submisívnych. Pásma rozprávačov v nich ovplyvňuje ich vlastná sebareflexívnosť, fragmentárnosť a viacvýznamovosť. V tejto rôznorodej mozaike sa stretávame s pohľadom Waltera Patera na básnika, stelesňujúceho francúzsku renesanciu (*Joachim du Bellay*). Autor tu uplatňuje techniku umiestňovania historickej postavy do fiktívnych situácií. Kronika zážitkov T. E. Lawrence, známeho skôr ako „Lawrence z Arábie“ (*Sedm piliřů moudrosti. Vítěství*) je viac individuálnym sebavyjadrením autora ako klasickým spomienkovým rozprávaním. Forrest Reid ponúka beletrizovanú autobiografiu (*Odpadlík*), ktorá sa opiera o vonkajšiu skutočnosť, no pôsobí dojmom fikcie. Odlišný spôsob využíva A. J. A. Symons. Podľa anotácie autorov antológie je jeho biografía (*Pátrání po Corvovi. Biografický experiment*) pátraním po tom, kto je vlastne portretovaná osoba. Spojenie konvenčného námetu s imaginatívnym pohľadom nachádzame aj v texte Petera Ackroyda (*Dickens*), ktorý je projekciou pracovných postupov tohto anglického prozaika. Zvláštnym projektom je životopisný text Rity a Jackie Hugginsových (*Tetička Rita*). Predstavuje zdvojenú autobiografiu – matky a dcéry, čo sa prejavuje aj v prepletení dvoch rozprávačských pásiem a v určitom napätí medzi nimi. Inšpirácie literárnovednými koncepciami sú prítomné v poviedke Gail Jonesovej (*Eleonor čte Emmu, resp. Dotyk. Několikeré narození Wлта Whitmana*), ktorá využíva variácie rozprávačských modelov charakteristických pre

postmoderné umenie. Prvú časť uzatvára spoločné dielo austrálskych tvorcov Leah Purcellovej a Scotta Rankina (*Ponik a box*). Žánrovo zapadá do autobiografickej drámy a reaguje na vývoj vzťahu medzi pôvodnými obyvateľmi Austrálie a beloškými prisťahovalcami.

Druhá časť je venovaná pastorálnym biografiám. Autori v nich identifikujú grécko-rímsku literárnu tradíciu. Kľúčový moment tohto tradičného spomienkového rozprávania odzrkadľuje vzťah poľnohospodára k pôde a pastiera k stádu. Rezonuje tu dôverný vzťah medzi jednotlivcom a krajinou, ktorý sa dostáva do protikladu s existenciou v meste. Ako upozorňuje sprievodný komentár, „*vybrané úryvky ilustrujú pretrvávajúci vnútorný rozpor v pastorálnych textoch, rozpory, ktoré tento žánr predurčujú k literárnemu experimentovaniu s formou a pretvárajú jej v dejisko žhavých ideologických stretů*“ (s. 152). Aktuálny čitateľský kľúč tu nachádza oporu v ekologických témach, vo vzťahu k prírode, no zachádza až k problémom „kultúrneho sebaurčenia“ kolonizovaných národov a spoločenských a k negácii patriarchálnej spoločnosti. Na viacerých miestach rezonuje snaha „*potvrzovať preskriptívni žánrové konvence, alebo inšpirovať hybridizované spôsoby zobrazovania prostredia*“ (s. 153). Zvláštnosťou je fakt, že tieto na prvý pohľad odlišné motívacie sa môžu nachádzať v jednom texte, v ktorom sa aj z tohto dôvodu modifikujú rôzne žánrové inšpirácie.

Obdivuhodnú úroveň botanických znalostí o juhovýchode Spojených štátov odкрýva vo svojom diele William Bartram (*Cesty Williama Bartrama*). Spája sa tu vedecká presnosť botanika s imaginatívnym zobrazením prírody. Koexistencia reálnej geografie s fiktívnymi mapami sa ukazuje ako kľúčová aj v písaní Mary Austinovej (*Země*). Fascinácia krajinou tu podobne ako v predchádzajúcej ukážke prerastá do básnického jazyka, ktorým autorka rozpráva jednotlivé príbehy. Spontánne prežívané materstvo spojené s obrazmi horského kraja Cumberlandskej plošiny v štáte Tennessee zachytáva vo svojich denníkoch Emma Bell Milesová (*Deníky*). Pocity búrlivého šťastia mieša s frustráciou z problematického manželstva a vlastnej choroby, čo dodáva denníkovým záznamom istú závažnosť a páľivosť. Konfrontáciu dvoch spomienkových polôh – malého dievčaťa a dospelej ženy nachádzame v skiciach Emily Carrovej (*Bílí rybíz / Oranžová lilie / Čas / Začátky*). Jednotlivé texty sú variáciami identity ženského subjektu, zachytávaného v čase a priestore. Ideál takmer „renesančne“ všestranného človeka vidíme v próze Johna Bergera (*Šťastný člověk*). V tejto súvislosti sa jeho „*případová studie žánrově blíží až moderní hagiografii (...)*“ (s. 188). Kombináciu rodinného portrétu, prostredia, krajiny a výrazne beletristického jazyka ponúka esej Arithy van Herkovej (*Prostor a krajina. Osobní mapování*). Okrem toho neskrýva snahu o vymedzenie vlastnej „kultúrnej a priestorovej“ identity. Komplikovanosť vzťahu rozličných ľudských kultúr ku krajine, ktorú obývajú, zachytáva text Paula Cartera (*Čtení světla*). Stretáva sa v ňom alternatívny pohľad vedca a zároveň spisovateľa. Predstavu ekologického rámca ľudskej existencie ponúka Scott Russell Sanders (*Krásá*). Jeho písanie sa vyznačuje citlivosťou k banálnej každodennosti a príklonom k meditativnosti. Mapovanie strednej Austrálie je dominujúcou témou v eseji Robyn Davidsonovej (*Návrat Dámy s velbloudy*), ktorá je svedectvom súčasného miešania kultúr v tomto špecifickom priestore. Text sa vyznačuje príklonom k osobnejšej výpovedi. Austrálskemu vnútrozemiu sa venuje aj próza Kim Mahoodovej

(*Má zem – jiný prostor*). Autorka v nej vzdáva hold svojmu rodisku. Pohybuje sa medzi „loajalitou farmářovy dcery, loajalitou bělošky integrované do aboriginského rodového společenství a loajalitou umělkyně zkoumající krajinu své představivosti“ (s. 252). Len dopĺňam, že tento text uzatvára celú antológiu foriem (auto)biografickej, anglicky písanej literatúry.

Súbor osemnástich ukážok sa teda na prvý pohľad ukazuje ako inšpiratívny a z hľadiska stredoeurópskeho literárneho priestoru zaujímavý. Snahu zaplniť medzeru vo výskume (auto)biografických žánrov môžeme len oceniť. Domnievam sa však, a to aj s prihliadnutím na hlavnú úlohu celého (katedrového) projektu, že autorský kolektív túto ponuku nevyužíva. Samotné texty totiž nie sú napojené na dôrazný metodologický základ. Všeobecnejšie ukotvenie témy síce zaujímavu ponúka úvodná esej Jiřího Trávnička, no aj v tomto prípade sa autor celkom logicky a v intenciách antológie skôr zameriava na čitateľské očakávania ako na hlbšiu teoretickú analýzu žánru, resp. na jeho literárnohistorické špecifiká. Tie by sme okrem toho očakávali predovšetkým od editorov. Povrchnejší charakter majú aj úvodné autorské portréty, ktoré zjednodušujú viaceré aspekty foriem (auto)biografickej výpovede. Síce správne upozorňujú na antropologické, rodové, národnostné, ekologické a iné kategórie, vyvíjajúce sa v rôznych historických kontextoch, no vymedzená rozlišovacia škála väčšinou zostáva na úrovni len stručne naznačenej konfrontácie medzi tradičným – experimentálnym. Dominantným odlišovacím znakom je úroveň miešania klasických rozprávacích postupov, ktoré v takomto type literatúry pracujú s autenticitou, s imaginatívnymi konštrukciami, na aké sme zvyknutí pri tzv. „čistej“ beletrii. Takto nastavený model totiž trochu nešťastne umiestňuje jednotlivé ukážky medzi „estetickú“ literatúru a „pravdivú“ históriu, čo však nie je úplne adekvátne, pretože nás zbavuje možnosti hovoriť o samostatnom biografickom žánri.

Otáznikom zostáva aj samotný výber ukážok. Publikácia totiž neponúka jednoznačný kľúč, ktorý by mapoval anglosaské (auto)biografie. Namiesto jednoznačných kritérií nám kniha ponúka náhodný a nevykryštalizovaný súbor textov, čo jej úrovni určite nepomáha.

Karol Csiba

Mgr. Karol Csiba, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
813 64 Bratislava
SR
e-mail: csiba0@gmail.com